

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ד' דהנוכה תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקנ"ג

קיום המצוה, ליטול לולב מהודר, וזה מעכב לרש"י גם בדיעבד. מה שאין כן במילה, דמצות ואנוהו בזה בא לאחר שהסיר הציצין המעכבין, שיוסיף ליטול גם הציצין שאין מעכבין, (דהא ליכא מצוה ליטול הכל ביחד, שהרי יכול להסיר הערלה גם לאט), ועל כן הגם שלא פירש, ויש חיוב ליטול משום ואנוהו, הרי זה נעשה לאחר קיום המצוה, ולכן לא מעכב בזה הידור המצוה, את עצם קיום המצוה.

וביתר ביאור, דבשלמא במצוה שחיוב ההידור הוא להדר את עצם המצוה, כמו בלולב שיהא הדר, שפיר יש לומר דאם לא הידרו, חסר בעצם קיום המצוה, ולא יצא. אבל כאשר חיוב ההידור הוא להוסיף הוספה יותר משיעורו המחוייב, ולא שיהדר בעצם השיעור אלא להוסיף עליו, כמו במילה, שעצם המצוה היא להסיר הציצין המעכבין, ומשום ואנוהו יש להוסיף להסיר עוד ציצין, אין זה מגרע ומעכב בקיום המצוה של המילה, דהרי במה שהסיר, שזהו עיקר החיוב, לא היה שום חסרון ביפיו.

*

וראיתי בשו"ת בנין שלמה (ח"ב או"ח סימן ג' אות ה') שהביא מהגאון בעל משכיל לאיתן בספרו נחל איתן (על הרמב"ם בה' מילה) ראייה לדברי הרמב"ם ז"ל, מהא דגמרא (יבמות מ:): דאמרינן שם בגר, דאם נשתיירו ציצין המעכבין את המילה חוזרין ומליץ אותן שנית ע"כ. ומשמע דעל ציצין שאין מעכבין אינו חוזר, ומילת הגר בחול הוא, הרי דליכא משום ואנוהו אחר שפירש מהמצוה, וקשיא מגמרא זו להטור ע"ש.

ונראה דהנה מפשטות דברי השאגת אריה נראה, דהטור דסבירא ליה דחוזרין תמיד על ציצין שאין מעכבין, משום דסבירא ליה דאיכא קיום הידור מצוה, גם אחר שפירש מהמצוה, שמוטל עליו לחזור ולהנאותו. אמנם בבית הלוי ביאר הדברים באופן אחר, דסבירא ליה להטור דמצות מילה נמשכת על האדם כל ימי חייו. וכמו בציצית למאן דאמר כלי קופסא חייבין בציצית, ומשעה שמטיל בו הציצית מקיים המצוה כל זמן שמונח הבגד בקופסא, כמו כן במילה, מלבד מעשה עצמה של המילה דהיינו חתיכת הערלה דהוי מצוה, עוד זאת נמשכת היא לעולם, דסבירא ליה דהמצוה הוי על ישראל שיהיו נימולים, וכמו שכתוב (בראשית יז:): והיה בריתי בבשרכם לברית עולם. וכן האב שיש לו בן, עד שיגדל הבן נמשכת עליו המצוה, דאיכא מצוה על כל אחד מישראל דכל בן שיהיה לו יהיה נימול. ולכן

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים וכו', ועל המלחמות. ויש לדקדק כי הנרות הלא אנו מדליקין על הנס של פך השמן, ואין הדלקתן עבור נס ניצוח המלחמות. ובפשטות נראה דהלא ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תר"ע) דעל יום הראשון היה שמן להדליק, ולא היה בו נס, ולמה תיקנו להדליק ביום הראשון. ותירץ הפרי חדש דהוסיפו יום אחד על ניצוח המלחמה ע"ש. ואם כן שפיר אומרים דהנרות הללו אנו מדליקין גם עבור המלחמות, דביום ראשון לא היה נס דשמן רק ניצוח המלחמה. אמנם כבר הקשו על זה, דבשלמא להלל ולהודות ביום ראשון על ניצוח מלחמה שפיר מובן, אבל מהו ענין הדלקת הנרות עבור ניצוח מלחמה.

ומתחלה נמשיך לבאר עוד בקושיית החתם סופר (שדברנו אתמול), דלדעת רש"י דאנוהו מעכב המצוה, ולכן לא יצא בלולב יבש, והרי במילה שיש חיוב להסיר גם הציצין שאין מעכבין משום ואנוהו, ומכל מקום אינו מעכב המילה ע"ש.

ולכאורה יש לומר דמילה שאני, דהנה בגמרא (שבת קלג) איתא, פירש, על ציצין המעכבין חוזר, ועל שאין מעכבין את המילה אינו חוזר. ולא מבואר להדיא בגמרא אם הוא רק בשבת או גם בחול. ופליגי בזה הראשונים, דדעת הטור (יו"ד סימן רסד) דזה קאי רק בשבת, דאם פירש לא ניתנה שבת לדחות משום ציצין שאין מעכבין, אבל בחול חוזר, משום מצות ואנוהו. אבל הרמב"ם (ה' מילה ב-ד) סובר דגם בחול אינו חוזר כשפירש ע"ש. וביאר טעמו בשאגת אריה (סימן ט), ובשו"ת בית הלוי (ח"א סימן מט), דלא שייך בפירש משום ואנוהו, דבשלמא בסוכה ולולב כשעושה אותן נאה איכא בעת קיום של המצוה ואנוהו, ושייך שפיר לומר דקיומו של המצוה צריך להיות באופן היותר נאה ומהודר, מה שאין כן גבי מילה, מאחר שכבר מל ופירש ידיו ממנו, הרי הוא כבר נגמרה מעשה של המצוה לגמרי, והרי המצוה הוא למול את בנו, וכבר הא מלו, וכשיחזור אחר שכבר פירש וסילק ידיו, הרי יתנאה בלא קיום המצוה, ולכן רק קודם שסילק ידיו דהוי הכל מעשה אחת, שפיר מחוייב לחתוך גם אותן שאין מעכבין כדי שיצא המצוה מהודרת, אבל אחר שפירש דכבר אין כאן שום מצוה מדאורייתא, אם כן במה יתנאה אחר כך, והידור מצוה בלא מצוה לא שמענו ע"ש.

ומעתה גם כאשר לא פירש ידיו, ואיכא מצוה ואנוהו להסיר גם הציצין שאין מעכבין, מכל מקום לא דומה לקיום מצות ואנוהו של לולב, דשם יש חיוב הידור בגוף החפץ בשעת

סבירא ליה דאף על גב דפירש מכל מקום שייך התנאה לפניו במצות, דקיום המצוה היא תמידית, ע"ש.

וביאורו הוא, דיש מצות חיתוך הערלה ביום השמיני, ומשום מצות ואנוהו יש להסיר גם הציצין שאין מעכבין, ואחר שפירש מהמצוה בטלה בזה מצות ואנוהו. אבל במעשה המילה נמשכת עוד מצוה, שיהיה חתום באות המילה כל ימי חייו, וזהו מצוה תמידית. וגם על זה יש מצות ואנוהו, שלא ישאר עליו ציצין שאין מעכבין, ובהסרתה נעשה מצות ואנוהו בשעת קיום המצוה.

ובאמת מבואר דבר זה לגבי עצם מצות מילה, בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן יא) בהא דאיתא בגמרא (מנחות מג:) דדוד בשעה שנכנס למרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנוכח במילה שבבשרו נתיישבה דעתו ע"ש. הרי דעיקר מצותן אינה העשיה, אלא שהמילה חתומה בבשרו, שאם לא היה מצות מילה אלא העשיה, למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו שקיים בהם מצות תפלין וציצית וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת ע"ש.

ומעתה יש לומר דהא דיש מצוה נמשכת במילה זהו רק במילת ישראל, אשר על מילתו נאמר והיה בריתי בבשרכם לברית עולם, אבל לא במילת גר. והוא על פי מה שכתב במנחת חינוך (מצוה ב' אות י"ד) דנראה פשוט דגר שבא להתגייר אינו רשאי למול בעצמו, כי אכתי גוי הוא כל זמן שלא טבל. אך לשיטת הפוסקים (יו"ד סימן רע"ח א) דטבילה ואחר כך מילה נמי מהני בגר, אם טבל מקודם אפשר דרשאי למול בעצמו, או אם עבר ומל אין צריך להטפת דם ברית, אף שהוא עדיין גוי, מכל מקום מילתו וגירותו באים כאחד (עיין קידושין כג. ועוד) ע"כ.

ואם כן מצות מילה בגר אינו מצד קיום מצות מילה, ולא מקיים במילתו מצות מילה, שעדיין הוא גוי גם אחר המילה, ואינו גר עד שיטבול, ומילתו הוא רק הכשר להכנס לכלל ישראל, ואין זה קשר עם מצות מילה שנצטוינו באברהם. ואם כן על מילתו של גוי לא נאמר המשך מצוה של אות ברית בבשרכם לעולם ועד. וכיון שאין בזה המשך קיום מצות מילה, לא נאמר בזה מצות ואנוהו, שאין זה מצות מילה רק הכשר שעל ידו יכנס לכלל ישראל. ושפיר אמרו דבגר אין חזרין רק על ציצין המעכבין המילה, ולא על שאין מעכבין. ולא קשה מזה על הטור דסובר דיש לחזור גם כשפירש על ציצין שאין מעכבין, שזהו רק במילת ישראל שיש בו מצות ואנוהו לעולם, כיון שיש המשך מצוה על כל ימי חייו, לא כן בגר גם אי נימא דיש מצוה בעצם המילה מצד גירותו, מכל מקום אחר שנימול אין בזה המשך, ולא שייך עוד הידור אחר שנימול.

ובאמת עדיפא יש לומר, דמילת גר לכשלעצמה אינה מצוה כלל, שהרי גוי הוא. ובשפת אמת (שבת קל"ז תר"ה במצותן) הקשה על הא דאמרו (שם) דהמל את הגרים אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה, דאיך אומרים וצונו, הרי הגר עצמו שהוא עכו"ם אינו מצוה למול ולהתגייר, ועל הבית דין גם כן לא מצוינו בשום מקום שהם מצוויים למול את הגר ולגיירו ע"ש. ובאמת כבר קדמו בראב"ד בבעלי נפש (סוף שער הטבילה) שכתב, וצונו למול את הגרים, ואם תאמר והיכן צונו, מואת הנפש אשר עשו בחרן וכו' אלו הגרים ע"כ. ובתוס' הרא"ש (שם) כי נצטוינו לאהוב את הגרים, ואי אפשר להיות גר

בלא מילה ע"ש. ואם כן עצם המצוה בגר אינו אלא חיוב להכניסו ליהדות, ואין המילה חפץ של מצוה, שיש בו משום ואנוהו להדרו ולהנאותו, ושפיר אין צריך לחזור על ציצין שאין מעכבין. ויתכן שגם כאשר לא פירש ולא סילק ידיו, אין עליו חיוב, כיון דהמילה עצמה אינו מצוה, אלא הכשר בגיותו לגירותו, אין על זה חיוב ואנוהו.

*

ומעתה נבאר בטעם שמדליקין נרות על נס ניצוח המלחמה, כי הנהגה אנו אומרים, שעשית לאבותינו וכו' על ידי כהניך 'הקדושים', והכוונה כי באמת כל הנס נתהוה רק עבור שהיו זהירים לקיים הגדרים והסייגים שגזרו חכמים. כי עצם טומאת השמנים יש אומרים שהוא רק דרבנן, דמן התורה אין טומאה למשקין (פסחים טו.). וגם טומאת מת הותרה בציבור, אלא שהיו טמאים טומאת זיבה, ואין לעכו"ם טומאה מן התורה אלא מדרבנן, שגזרו עליהם שיהיו כזבים (שבת יז.). ועוד כי היו יכולים לבטל השמן הטמא בשמן הטהור, בקמא קמא בטל. אך מבואר בפרי חדש (יו"ד סימן צט) דזה דוקא כל זמן שנשאר רוב מההיתר, אמנם אם יהיה רוב מהאיסור, לא אמרינן קמא קמא בטל ע"ש. והכא שהוצרכו לבטל שמן טמא לשמונה ימים בפך שמן של יום אחד, לא שייך בזה דין קמא קמא בטל. אך מבואר בפליתא (שם) דהא דצריך רוב היתר זהו רק מדרבנן, אבל מדאורייתא אמרינן גם בזה קמא קמא בטל ע"ש. אם כן כל הנס נתהוה רק שהעמידו עצמם על דברי חכמים גם במקום הדלקת נרות מן התורה. והרי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש (יבמות כ.), על כן שפיר מדגישים כי הנסים הללו נעשו על ידי כהניך 'הקדושים', שדקדקו אחר דברי חכמים גם במקום מצוה מן התורה.

והנהגה מבואר בהקדמת שו"ת לחם שלמה (א"ח אות ט) דהשי"ת מתנהג עם ישראל מדה כנגד מדה, וכאשר חכמי הדור עושין סייג וגדר לתורה בל יוכלו לבוא לנגוע בדבר מגופי תורה, ובני ישראל מקיימין הגדרים והסייגים שגזרו חז"ל, אז השי"ת עושה גם כן סייג וגדר וחומה לעמו ישראל סביב, שלא יוכל האויב לגשת לעשות רע. ורק אם עוברים את התורה שבעל פה, ופורצים הגדרים והסייגים, גם ה' מתרחק מאתנו ואין לנו גדר וחומה, ויכולים האויבים ח"ו לנגוע בנו ע"ש.

וי"ש לומר דזהו הכוונה במאמרם (בבא מציעא ל:) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהעמידו דיניהם על דין תורה ע"ש. והיינו שלא חששו להגדרים וסייגים של דברי חכמים, רק העמידו דבריהם שדי לקיים מה שאסרה לנו תורה, וכיון שלא נזהרו לגדר גדר, על כן הוסר גם מהם הגדר והחומה שה' סיבב את עמו ישראל, וחרבה ירושלים.

אמנם בנס חנוכה שהיו נזהרים לקיים דברי חכמים, שעבור זה הוצרכו להנס של הנרות, על כן לא יכלו האומות לנגוע בהם, ונפלו רבים ביד מעטים, וגבורים ביד חלשים, כי ה' הטיל חומה וגדר סביבם שלא ישלוט בהם אויב. ואם כן כל כח ניצוח המלחמה בא להם על ידי השמירה בדברי חכמים, כמו שרואין בהנס דנרות, איך חששו ישראל גם במקום ביטול מצוה דאורייתא שלא לפגוע בדברי חכמים, על כן קבעו גם על ניצוח המלחמה להדליק נרות, להראות כי סיבת ניצוח המלחמה היתה בשביל שעשו גדרים וסייגים לתורה, על כן נגדרו גם הם מן השמים בחומה סביבותיהם. ■